

Södertörns högskola Institutionen för kultur och lärande

Magisteruppsats 22,5 hp | Den praktiska kunskapens teori |
vårterminen 2016

Att ta sin plats bland hanarna

– ett arbete om överlevnadsförmågor, normer och genus

Av: Pia Berg

Handledare: Fredrik Svenaeus

“Jag vägrade lyda.

Jag sprang igenom. Jag trotsade flaggor och bröt mig ut.

*Min livstörst var starkare än flockens lagar, nu hör jag jägarns förvånade tjut
och strupen brinner, jag springer, jag springer men allt är i dag inte som igår,*

jag var i fällan,

men bröt mig ur den och utan byte får jägarna stå. ”

Vladimir Vysotskij, Vargjakten¹

---

¹ Vladimir Vysotskij, *Vargjakten*, 48 sånger i tolkning av Carsten och Ola Palmaer. karneval förlag, 2007, s.77.

Till Linus och Moa

med hopp om att ni alltid ska ha modet att göra egna spår.

Och tack för allt ni dagligen påminner mig om.

Älskar er gränslöst.

Sammanfattning

I den här essän gör jag ett försöka att definiera förmågor som hjälpt mig i mitt normbrytande val att som kvinna bli målare och kasta mig in i den manliga byggbranschen. Jag använder mig av metaforen vargflocken som får symbolisera hierarkier, normer och även genus. Vad är det som hjälpt mig att ta min plats bland hanarna? Är det praktisk kunskap att hantera nya normbrytande miljöer eller vad är det? Jag har inte bara överlevt utan levt i branschen. I jakten på förmågor och dess kunskapsrelevans analyserar jag olika berättelser från mina 25 år i yrket och hur jag har hanterat det som uppstått. Dessa förmågor har jag sedan analyserat utifrån genus och Aristoteles och Nussbaums kunskapsbegrepp, då främst fronesis och olika dygder. Allt i ett försöka att se om det har med kunskap att göra att överleva i okänd terräng.

Nyckelord: praktisk kunskap, fronesis, normer, genus, dygder, byggbranschen

Abstract

Taking your place among males - A work about survival skills , norms and gender

In this essay I make an attempt to define the abilities that helped me in my antisocial choices that as a woman to become a decorator and throw me into the male construction industry. I use the metaphor of the wolf pack, which may symbolize hierarchies, norms, and even gender. What helped me to take my place among the males? Is it practical knowledge to deal with new antisocial environments, or what is it? I have not only survived, but also survived in the industry. In the pursuit of abilities and its knowledge of relevance, I analyse different stories from my 25 years in the profession and how I 've handled it encountered. These abilities I have then analysed on the basis of gender and Aristotle and Nussbaum's concept of knowledge, mainly Fronesis and various virtues. All in a try to see if it has to do with knowledge to survive in unfamiliar terrain.

Keywords: practical knowledge, phronesis , norms, gender, virtues, and construction industry

Innehåll

Sammanfattning	4
Abstract	4
Att följa instinkten eller flocken	6
Vandringens bakgrund och min nyfikenhet	7
Syfte och metod	9
Genus.....	9
Kunskapsbegrepp	11
Fronesis, dygd och klokt handlande	13
Att våga sig in på nya (andras) revir	15
Att överhuvudtaget få chansen.....	16
Att (över)leva i okänd terräng	17
Duktig - fast hon är tjej.....	21
Omklädningsrum och paragrafer	23
Att sjunga en sång så andra förstår.....	27
Definierade förmågor och en sammanfattning.....	29
Slutord	32
Käll och litteraturförteckning	32
Litteratur.....	33
Otryckt material	34

Att följa instinkten eller flocken

Mina steg är långa och jag rör mig smidig mellan stammarna när jag omedvetet följer de andra. Ett tempo i kroppen jag känner igen och en stig jag sprungit förut, allt i natt så lika men ändå inte. Något skaver. Det är inte den vassa skaren, den har blivit min vän, valp var länge sedan jag var. Skavet sitter på insidan. Fundersamt saktar jag ned stegen och låter avståndet till de andra vidgas. Och utan att egentligen veta varför stannar jag plötsligt helt, tassarna tunga och djupt i snön. Jag kommer inte vidare. Hård kyla biter mina nariga trampdynor och jag inser att det är instinkten som fått mig att stanna, en insikt om något. Stoppet ger mig tid att tänka och känna. Den grå pälsen är tjock och hela ryggen täcks av minimala glimmande frostflingor, jag rister skinnet och skapar luft mellan de grova stråna. Jag vädrar och kylig rök dansar runt nosen när bröstkorgen höjs och sänks, friskt, lukten av frusen träskmark blandas med en förnimmelse av något annat. En doft ny för mig.

Alfahanen vänder sig om och avger ett hårt varnings skall, förväntar sig ett svar, förväntar sig att jag gör som vi brukar, men jag kan inte. Skogen är mörk och trädens mellanrum fylls av visioner som pockar på uppmärksamhet. Jag ignorerar normens rop. Jag är hungrig. Det värker i magen. Men det är inte en hunger som kan stillas med ett rådjur det är en hunger efter förändring. Det svarta omkring mig finns i flera nyanser men inte ens det kompakta kolsvarta står emot mina skarpa ögon. Jag ser en annan öppning bland stammarna och där och då väljer jag beslutsamt att vika av från flocken, jag följer min känsla efter något mer. Månens sken hittar igenom det täta molntäcket och gör vägen än mer synlig. Med nyfikna modiga steg går jag mot det nya, det jag inte vet något om. Tassarna kommer inte längre landa i samma fotspår som flocken framför, jag bestämmer mig för att göra egna spår istället. Jag bestämmer mig för att leta efter en ny flock.

§

Jag håller burken med väggfärg i handen, den är tung. Det smala handtaget skär in i handflatan men jag har inte lust att ställa ned allt utan biter ihop. På locket ligger den gula tejpullen. Mellan handen och det böjda burkhandtaget har jag även klämt fast en

elementrulle och en lite pensel. Jag har små händer men ibland förundras jag över hur starka de är. Under samma arm har jag även en kort rulle med golvpapp, allt för att hålla en hand fri. Det är måndagsmorgon och jag ska påbörja ett nytt måleriarbete i en lägenhet på andra våningen. Med min fria hand trycker jag på dörrklockan och hör ringsignalen fortplantas inåt i lägenheten. Snart hörs ljudet av filtofflor. Dörren öppnas och jag möts av en gråhårig kort dam. Hennes hår ligger i vågor över huvudet och hon har en grönmönstrad klänning på sig. Över den har hon en brunaktig kofta. Det doftar ljuvligt av kanelbullar från den öppna dörren. – Hej, nu kommer målaren, säger jag och ler. – Pia heter jag, och sträcker fram handen. – Hej, Ingrid, svarar damen lite försiktigt. Hon gör ingen tillstymmelse till att släppa in mig utan lutar sig i stället ut för att kunna se trappuppgången. Jag anar hennes osäkerhet och funderar på om det har med min ålder att göra. Jag får vara ännu mer försiktig och glad tänker jag. – Nu ska vi göra fint i badrummet säger jag i ett försök att få tillbaka uppmärksamheten. – Ja ja visst, det ska bli skönt svarar hon och kliver försiktigt till sidan. – Jag tänkte bara...fortsätter hon trevande och låter blicken svepa ut i trappuppgången igen... När kommer den riktiga målaren? Hennes blick möter min nu. Den är blågrå under glasögonen och är vare sig nedvärderande eller elak. Blicken utstrålar inget annat än förvåning och lite osäkerhet. Jag är sjutton år och förstår där och då att det inte kommer vara sista gången jag kommer bli ifrågasatt i min yrkesroll, inte för att jag inte kan mitt yrke utan helt enkelt för att jag är kvinna. Det spelar ingen roll om jag är elev eller lärling. Jag ser att hon inte menar illa men jag kan inte hålla borta känslan av förminskning, känslan av att inte duga. Den gör mig inte nedstämd utan snarare arg och revanschsugen. Jag tar ett djupt andetag, samlar mig och tänker att hon ska få det finaste badrummet i hela området. Jag ska visa henne och alla andra som tvivlar att tjejer visst kan arbeta som målare!

Vandringens bakgrund och min nyfikenhet

Året är 1986 då jag börjar min vandring in i en terräng som historiskt sett alltid varit bemannad av hanar. Jag börjar min gymnasieutbildning på byggprogrammet när övriga vänner väljer andra skolor och andra program. Utbildningen tar mig sedan vidare till byggbranschen, både som lärling, anställd, företagare och yrkeslärare. Och i skrivandets stund är cirkeln åter sluten. Jag är tillbaka på byggprogrammet där allt en gång började.

Jag har varit honan som rört mig bland männen och spelat deras spel. Jag har inte bara överlevt eller varit en bricka, jag har tyckt om spelet och varit delaktig. Jag *har levt*, inte bara överlevt. Vargens yl som är ett sätt att skapa samhörighet har jag hört många gånger.² Men när jante förmanat mig att yla med i den känslofyllda kören eller klappat mig på hjässan har det inte format mig till en undergiven omegavarg³ Istället har det gjort mig ännu mer beslutsam att sjunga min sång. Så länge jag kan minnas har jag ogillat att bli klappad på huvudet och när någon har försökt styra in mig i ett fack för att jag var en söt liten flicka kan jag än i dag fyrtio år senare känna känslan av att jag ska visa dem. Att kunna uppstå mod att stå upp för det hon tror på är viktigt menar Nussbaum.⁴ Mod är en av Aristoteles karaktärsdygder, har jag varit modig? Vi tittar närmare på det senare i arbetet. Så alla mina år i branschen har inte blivit för att jag är den största eller starkaste vargen, så vad har gjort att jag så oförtrutet och framgångsrikt envisats med att gå åt mitt eget håll i en terräng allt annat än kvinnovänlig? Ca 40 procent av eleverna på måleriprogrammet består i dag av tjejer men undersökningar visar att de bara stannar ett par år i yrket innan det slutar helt i branschen eller börjar som affärsbiträden i färgaffärer.⁵ Vetskapen om vad som hjälpt mig ta plats bland hanarna bör vara intressant för andra kvinnor som vill detsamma.

Kvinnlig byggnadsmålare var min första identitet i yrkeslivet och mitt första möte med arbetslivet överhuvudtaget. Först som lärling sedan som utlärare. Det är skillnad att vara normbrytande – utmaningarna blir annorlunda och lärdomarna likaså och människors syn på dig präglas än mer av en föreställning. På både gott eller ont, en del hurrar dina steg utanför normen medan andra undrar när du ska sluta och återgå till flocken. Drygt tio år senare lade jag ytterligare en identitet i ryggsäcken, företagaridentiteten. Just som jag själv och andra verkade vant sig vid att jag smög omkring i normens ytterkant och inte längre upplevdes som udda tog jag ytterligare ett steg ut från flocken. När jag blev kvinnlig måleriföretagare och målarmästare bröt jag ännu en norm i branschen, en gång till utmanande jag alfahanen som placerat mig längst ned i hierarkin. Tio år senare var det dags igen att fylla på min

² <http://www.wildsweden.se/om-oss/vilda-djur-i-sverige/fakta-om-varg/>

³ Omegavarg är vargen med lägst rang i flocken. Omegavargen får ofta äta sist och får ofta rollen som syndabock, den är kuvad och undergiven. <http://www.wildsweden.se/om-oss/vilda-djur-i-sverige/fakta-om-varg/>

⁴Nussbaum, *Not for Profit*: Nussbaum Martha, *Not for profit: why democracy needs the humanities*. Princeton University Press, New Jersey, 2010, s.81.

⁵Marie Hjalmarsson & Carina Kullgren, Hur svårt kan det vara? Högskolan Väst. S. 7.

yrkesidentitet. Jag utbildade mig till yrkeslärare och bröt även då i viss mån en norm när jag några år senare fick min akademiska examen. När jag sedan tassade in i skolvärlden byttes den manliga terrängen i viss mån ut, skolvärlden består av många kvinnor och organisationen skiljer sig från byggbranschen. Kontexten blev således en annan men i mitt arbetslag på byggprogrammet var flockkulturen i stort sett densamma som innan och bestod nästan enbart av män. Intressant i det här sammanhanget var att jag själv för första gången kände att andra såg mitt kön som en fördel i yrket.

Syfte och metod

Under denna målar odysseé har jag utvecklat inte bara mitt praktiska yrkeskunnande utan även mina personliga förmågor. Jag har fått arbeta med min syn på mig själv och mitt människovärde som kvinna i en miljö som inte alla gånger har tagit emot mig med öppna armar. Syftet med uppsatsen är att försöka definiera förmågorna som hjälpt mig att ta min plats bland hanarna, både för min egen nyfikenhets skull men även för andra kvinnors skull som kanske vill välja vägen in i byggbranschen. Är förmågorna identifierade blir det lättare att förbereda andra som vill gå samma väg.

Uppsatsen som ligger inom magisterprogrammet i praktisk kunskap vid Södertörns högskola kommer skrivas i essäform vilket innebär att utgångspunkten är ett avstamp i mina egna berättelser från mitt yrkesliv. Min gestaltning av det upplevda kommer sedan analyseras utifrån mina frågeställningar och med relevant litteratur för ändamålet. Mina analysbegrepp kommer vara genus och kunskap i jakt på normbrytandeförmågor, deras relevans.

Tillvägagångssättet kommer vara som sådant att jag tar dig med in i utvalda händelser från min resa i byggbranschen för att där försöka se vilka förmågor jag har använt mig och haft nytta av. Mitt förhållningssätt till hur jag valt mina gestaltningar är salutogent, då jag vill finna förmågor som har hjälpt mig inte försvårat. När dessa är definierade analyserar jag dem utifrån kunskapsteorin för att se om de går att placera under kunskapsbegreppet.

Genus

Genusperspektivet kan i sin enklaste form förklaras som att jag kommer se på mina gestaltningar i termer av sociala konstruktioner av kön för att försöka förstå vad det är jag

varit med om. Jag kommer se på och belysa i olika grad historiska, kulturella och sociala föreställningar om kön och även se hur de är kopplade till makt.⁶ Genusbegreppet innebär att det inte bara handlar om mig eller de jag möter, utan det som intresserar mig är helheten i mötet - just den sociala konstruktionen jag nämnde innan. Hirdman beskriver fenomenet i boken *Genus – om det stabila föränderliga former om skillnaden på kön och genus*.⁷ Hon skriver att om vi bara talar kön, man och kvinna, som isolerade företeelser så lämnas maktbegreppet och det som sker däremellan därhän. Detta innebär således att all historia om det patriarkala styret utelämnas.

Det var just det som hände när jämställdhetsbegreppet på allvar började debatteras under 1960-talet. Mannen och kvinnan ställdes då mot varandra som två olika kategorier och maktrelationen förminskades.⁸ Det är av den anledningen jag i det här arbetet kommer arbeta med genusbegreppet i stället för jämställdhetsbegreppet. Helheten intresserar mig mer än enskilda delar. Begreppet genus fokuserar alltså på det som blir summan av man och kvinna. Ett genustänk accepterar inte 1 och 1 som något reellt eller ensamt existerande utan fokus ligger istället på 2. Två kroppsliga delar som bildar en helhet där det är just helheten som är det primära. Begreppet genus häftar således vid allt; tankar om manligt/kvinnligt, man/kvinna, situationer, mat, arbeta politik med mera.⁹ Det innebär att när jag som hona tar plats bland hanarna så har det inte bara påverkat mig eller hanarna – summan 2 innebär även att systemet är påverkat, helheten har blivit rubbad. För bara några år sedan ringde jag en manlig måleriföretagare för att fråga om denne ville ta emot elever från måleriprogrammet på praktik - Javisst, svarade han, men inga tjejer! Utan att tänka, sa han så till mig, den kvinnliga målarläraren. Det är ett exempel på hur föreställningar får styra. Hur tankar om manligt och kvinnligt formar ett beteende. I det här fallet både för det han faktiskt sa, men även att han utan att reflektera sa det till en kvinnlig målarlärare. Att ana hans inställning till kvinnor i branschen var inte svårt. Att de bästa och starkaste eleverna jag hade i den årskullen var tjejer hade han ingen aning om han bara utgick ifrån att så inte var fallet. Han hade skapat sin sanning utifrån föreställningar.

---

⁶ Fredrik Bondestam och Louise Grip, *Fördelningen eller förfördelningen? Forskningsfinansiering, jämställdhet och genus – en forskningsöversikt*. Göteborgs universitet: Nationella sekretariatet för genusforskning. Forskningens villkor 2015:1. Göteborg, 2015. s.22.

⁷ Yvonne Hirdman *Genus – om det stabila föränderliga former*, Liber AB, Malmö 2001 s.16.

⁸ Eva Blomberg, *Det går an: Jämställdhetsombudsmannen i Sverige 1980-2008*, Universus Academic. 2015. s.36

⁹ Hirdman s.16.

Kunskapsbegrepp

Kunskapsbegreppet är mångfacetterat och i boken *Kunskapsfilosof, Tre kunskapsformer i historisk belysning* guidar Bernt Gustavsson oss igenom olika historiska epoker.¹⁰ Hans utgångspunkt är Aristoteles tre kunskapsbegrepp episteme, techne och fronesis.

Tyngdpunkten i det här arbetet kommer ligga på den praktiska klokheten, fronesis, men för att tydliggöra kommer även de andra kunskapsformerna nämnas kort i jämförande och kontrasterande syfte. Sedan kommer jag ta dig vid handen och leda dig djupare in i skogen i ett försök att analysera min resa. Jag kommer låta dig ta del av det som jag ännu inte vet. Jag kommer låta dig följa med när jag försiktigt sätter den ena tassens framför den andra i min iver att undersöka min egen resa, vilka förmågor kommer jag hitta och går dessa att koppla ihop med kunskapsbegreppet.

Först ut i min korta beskrivning blir det Aristoteliska begreppet episteme också kallad vetenskap. Episteme syftar till en kunskap som är konstant. Har vi till exempel väl en gång upptäckt förhållandet mellan en cirkels radie och dess omkrets, så behöver vi inte mäta den varje gång. Episteme är en kunskap som kan läras *utan att göra* och därför är inte heller erfarenhet eller ålder av stor vikt.

Christian Nilsson förtydligar det i "Vad är praktisk kunskap?" /...denna form av kunskap kan läras ut som formler – du kan lära dig förhållandet mellan cirkelns radie och omkrets utan att för den saken skull någonsin ha mätt upp det."¹¹

Poiesis är en mänsklig aktivitet som sysslar med framställning och *praxis* med handlande. Den praktiska kunskapen som krävs för *poiesis* benämner Aristoteles *techne* och det är en *hur* kunskap.¹² *Techne* har i den moderna världens snabba utveckling för många varit kunskapens fanbärare. Mycket har sedan industrialiseringens intåg kretsat kring just produktion och effektivisering, och synen på kunskap har varit att det är ett medel för en effektiv utveckling. Kort och gott, kunskapen har instrumentaliserats och avhumaniserats.¹³ I

¹⁰ Bernt Gustavsson, *Kunskapsfilosofi Tre kunskapsformer i historisk belysning*, Wahlström & Widstrand, andra tryckningen, 2001.

¹¹ Christian Nilsson, 2009: "Fronesis och den mänskliga tillvaron. En läsning av Bok VI i Aristoteles Nikomachiska etik", i Jonna Bornemark & Fredrik Svenaeus (red.), *Vad är praktisk kunskap?* Södertörn Studies in Practical Knowledge 1. Huddinge: Södertörns högskola. S.45.

¹² Ibid, s.46-47.

¹³ Gustavsson, s.160.

dagens skolsystem märks det framförallt på alla praktiska inriktningar på gymnasiet som ska syfta till att göra eleven anställningsbar. Att eleven ska förvärva kunskap som ett värde i sig är av underordnad betydelse och dessa influenser märks i samhället överlag. Vid studier ska kunskapen kunna "användas" till något. Det finns fortfarande både lärare och arbetsgivare som uttrycker att de undrar varför eleverna ska hålla på med alla de där andra teoretiska ämnena när de bara ska bli målare. Jag har många gånger fått höra frasen att "alla kan inte bli akademiker". Själv har jag fått frågan mer än en gång varför jag studerar filosofi, vad ska jag *med det till* har frågeställningen varit. Mitt svar har ibland förvirrat när jag sagt att jag vet inte än, men jag utvecklas som människa. Bara att frågan ställs, "vad ska du med det till?" tydliggör en kunskapssyn tänker jag. När kunskap ses som ett konkret medel mot något tydligt är det *techne* så som jag tolkat det – tillverkning och framställning. När jag lärde mig tapetseringens ädla konst var det för att kunna genomföra en tapetsering, inte bara berätta om den och inte heller för mitt egna personliga växandes skull. Tapetsering är framställning. Av tradition har *epistme* värderats högre än *techne* och Burman ger ett bra exempel på det när han jämför hur arkitektens teoretiska kunskap värdesätts mer än hantverkarens kunskap som sedermera utför det praktiska arbetet som arkitekten ritat.¹⁴ *Techne* är en praktiskt kunskap men så är även *fronesis* – båda dessa kunskapsformer tar fasta på människans *handling i kunskapen* till skillnad från *episteme*. Skillnaden mellan dessa handlingskunskaper är att i *techne* är det tillverkning och framställning som gäller och i *fronesis* är fokus etik och moral – att handla etiskt och moraliskt klokt.¹⁵ *Fronesis* är förmågan att ta kloka beslut i en bestämd situation och agera därefter.¹⁶

Mina praktiska handlingar i form av hur jag använder material och hur jag genomför det praktiska utförandet som målare är kunskap inom ramen för *techne*. Den kunskapen inom området är väldigt lätt att ta på, den är synligt. För att kunna tillverka färg på rätt sätt krävs däremot kemiska kunskaper om de molekyler som ska tillredas för att blandningen ska bli bra, den kunskapen är då att betrakta som *episteme*. När receptet på färgen finns kan vem som helst som gör exakt det som står skapa ny färg. Sedan behöver jag inte förstå kunskapen

---

¹⁴ Anders Burman, 2009: "Erfarenhet, reflexion, bildning – Utkast till ett pragmatiskt bildningsbegrepp.", i Jonna Bornemark & Fredrik Svenaeus (red.), *Vad är praktisk kunskap?* Södertörn Studies in Practical Knowledge 1. Huddinge: Södertörns högskola. S.112

¹⁵ Gustavsson, s.160.

¹⁶ Burman s.113.

bakom receptet, förstå färgens sammansättning för att ha kunskap att utföra ett vackert måleriarbete, det räcker med kunskapen *techne*.

Praxis som är den andra delen av mänsklig aktivitet är till skillnad mot *poiesis* en handlingskunskap där målet inte är externt. Att göra rätt, att göra gott i handlingen är ett mål i sig. Den praktiska kunskap som krävs för *praxis* är *fronesis* och definieras av Aristoteles som den högsta formen av praktisk kunskap.¹⁷ Hur jag hanterar dilemman eller mellanmännsliga möten under arbetsdagen har således inte mycket med *techne* eller *episteme* att göra, dessa situationer handlar mest framgångsrikt om kunskapen *fronesis* – att göra rätt, att agera klokt. Den ser inte i huvudsak till regler, det är istället hur handlandet sker som är avgörande. *Fronesis* kan sägas förvärvas utåt sett till vårt sätt att handla och inåt sett till ett sätt att vara.¹⁸ Vanor och seder skapar vår karaktär. Men för att kunna vara klok och ta beslut som är goda för människan krävs mer. Aristoteles menar att klokheten förutsätter även dygd och vice versa. Det är inte möjligt att vara god i egentlig mening utan klokhet och inte heller att vara klok utan etisk dygd.¹⁹ Med det sagt finner jag det viktigt att titta närmare på Aristoteles dygder innan vi går vidare. *Arete* är det uttryck som Aristoteles använder för drivkraften bakom att göra det kloka, det goda och det översätts ofta med ordet dygd, i arbetet kommer jag använda ordet dygd i stället för *arete*.

Fronesis, dygd och klokt handlande

”Det är inte lätt att leva ett lyckligt liv, eller att som Aristoteles skriver ”leva i enlighet med det bästa inom en”. Om vi ska lyckas uppnå visdom (sofia), krävs det att vi förmår hålla riktningen i livet, och att vi hittar sätt att hantera de utmaningar livet ställer oss inför. Den förmågan kallar Aristoteles för praktisk ”klokhet”: *fronesis*.²⁰ “Nilsson s.39.

Aristoteles lyfter fram *sofia* (visdom) som den högsta formen av teoretiskt tänkande skriver Nilsson men eftersom *sofia* rör allmänna och oföränderliga förhållanden är den inte till hjälp i situationer där konkret handling krävs.²¹ Viljan att göra det goda hotas ständigt av våra

¹⁷ Nilsson, s.47.

¹⁸ Bernt Gustavsson Bernt, *Vad är kunskap? En diskussion om praktisk och teoretisk kunskap*. Myndigheten för skolutveckling. Stockholm, 2002. S.106.

¹⁹ Aristoteles, *Klassiska texter om praktisk kunskap*, Södertörn Studies in Practical Knowledge 1. Huddinge: Södertörns högskola, s.60.

²⁰ Nilsson s.39.

²¹ Ibid, s.46.

känslor och växlande stämningar och då krävs det mer för att behålla riktningen, då krävs det fronesis vid sidan av sofia.²²

För att kunna handla praktiskt klokt är det alltså grundläggande att ha flera olika dygder. Dygd är en personlig egenskap och en del av vägen till eudaimonia,²³ en färdighet eller kunnande.²⁴ Aristoteles skiljer på karaktärsdygder och intellektuella dygder. De karaktärsdygder²⁵ som Aristoteles skriver om är mod, besinning, frikostighet, storslagenhet, stolthet, ambition, godlyntet, vänlighet, uppriktighet, kvickhet och rättrådighet. Jag fördjupar mig inte i alla dessa men de som visar sig vara relevanta för min uppsats presenteras mer inne i texten. De intellektuella dygderna är i stället visdom(sofia), Insikt (nous) och klokhet (fronesis). *Fronesis* är kunskap i *handling*. Av den anledningen kan *fronesis* höja sig som stjärnan på himlen och ses som en mer allmän dygd, överordnad de andra och som pendlar mellan karaktär och handling. Den är användbart i alla olika kontexter där människor verkar. Genom vanor och samhällsgemenskap utformas våra liv och däri läggs till stor del grunden för hur vi kommer leva vårt liv.²⁶ Karaktärsdygderna blir till och växer genom att vi praktiserar dem. Vi blir alltså modiga av att bete oss modigt. Aristoteles skriver också om barndomens stora betydelse för utveckling av vanor – vare sig de är bra eller ej.²⁷ Det vi tränar på blir vi bättre på och jag kan inte låta bli att tänka på den curlande föräldragenerationen. Dygder kan alltså betraktas som vanor som påverkar hur du handlar i situationer som inte är givna. Dygd är förmågan att handla gott i relation till person, i lagom utsträckning, vid rätt tidpunkt, med ett riktigt syfte och på ett sätt som anses lämpligt.²⁸ Lättare sagt än gjort när man ser på det och det är här vi kan se att förmågan att balansera på måttlighetens lina spelar in. *Den gyllene medelvägen* är ett Aristoteliskt begrepp och syftar till förmågan att göra "lagom". I korthet kan människans typiska handlande förklaras med att antingen går hon för långt eller så göra hon inte tillräckligt. Karaktärsdygden mod är till exempel medelvägen mellan dumdristighet och feghet²⁹ eller som Aristoteles själv skriver en medelväg mellan fruktan och blind tillförsikt.³⁰ Dygden, det

---

²² Ibid, s.51.

²³ Eudaimonia är människans strävan mot välbefinnande och ett gott liv. Att vara i eudaimonia innebär att äga förmågan att förverkliga de inneboende möjligheter vi bär på. Gustavsson s.164.

²⁴ Gustavsson, s.165.

²⁵ Ett annat namn på karaktärsdygderna är moraliska dygder.

²⁶ Ibid s.167.

²⁷ Aristoteles Den nikomachiska etiken, (övers.Mårten Ringbom) Daidalos AB, Göteborg 1988. S.50.

²⁸ Ibid.s.168.

²⁹ Nilsson, s.43.

³⁰ Aristoteles, s.87.

goda handlandet utgörs av ett karaktärstillstånd som är förvärvat av goda vanor. Karaktären utmärks av en hållning³¹ som formas genom att göra, att aktivt utföra "lagom", det rätta måttet.³² Och det är genom att "göra" som vi stimulerar våra dygder till tillväxt. Nu går vi vidare i vildmarken och ser vad vi finner.

Att våga sig in på nya (andras) revir

Vargar markerar ett revir som de sedan aktivt försvarar mot inkräktande vargar. Slagsmål mellan familjemedlemmar och inkräktande vargar är inte ovanligt och kan leda till döden.³³

Döden är ett starkt ord och även om jag inte vill påstå att jag utsatt mig för livsfara i egentlig mening när jag trädde in som kvinna i byggbranschen vill jag ändå tillstå att de känslomässiga slagsmålen som normbrytare får stå ut med visst kan orsaka död, känslomässig död. Att ständigt bli ifrågasatt, behöva rättfärdiga sin existens och alltid behöva prestera på topp kan ta död på både lust, mod och självkänsla. Flera kvinnor har lämnat reviret för att överleva när de insett att kampen är för ojämn. Det krävs mod för att närma sig okända trakter men det krävs även mod för att kliva ur en kamp som tar mer än den ger. Jag var modig när jag valde att bli målare och kasta mig in i en mansdominerande bransch fast jag blev ifrågasatt. Att gå mot något okänt skapar nämligen ofta en känsla av rädsla som bottnar i människan sedan urminnes tider. Förr hade det troligtvis mer med överlevnad att göra än i dag, men våra känslor och fysiska reaktioner är desamma som då. Samhällsutvecklingen har skett i en rasande fart medan människans fysiologiska utveckling inte riktigt hängt med. Att gå åt ett håll fast väldigt många försöker dra dig åt ett annat kräver inte bara mod, det behövs även en *tro på sin egen förmåga* annars blir det lätt att ge upp inför utmaningarna som väntar dig. Där tänker jag att både ambition och stolthet, som är karaktärsdygder kan anas. Men viktigt för att byta riktning överhuvudtaget är förmågan till *självständighet och handling*. Om du ska vika in på en ny stig utan någon att följa måste du själv ta första steget annars blir du stående med ett ben i ditt gamla revir. Dessa nämnda förmågor lade grunden till att jag vågade lämna min flock och mitt invanda revir. Mod, tro på min förmåga (stolthet),

---

³¹Kallas även hexis.

³²Gustavsson, s.168.

³³<http://www.wildsweden.se/om-oss/vilda-djur-i-sverige/fakta-om-varg/> 20160229

självständighet och handling. Och även ambition, utan den hade jag inte ens tänkt tanken. Men för att få chansen på riktigt behövde jag både tur och välvilja från alfaparet.

Att överhuvudtaget få chansen

Vargflockens ledare är det starka alfaparet som normalt består av en hane och en tik men nu skulle jag in i en värld där alfaparet, de bestämmande, bestod av två hanar – skulle de acceptera mig?

Året är 1988 och alla praktiska gymnasielinjer är fortfarande två år. Min utbildning kommer inte ge mig behörighet till högskolan och det är för mig endast en fördel, tanken att plugga vidare har aldrig föresvävat mig. Jag vill börja jobba och tjäna pengar. Jag vill resa, flytta hemifrån och göra sådant som min egen familj sällan haft råd med. Jag har under hela min gymnasieutbildning gjort mitt bästa och ansträngt mig, mina betyg består bara av femmor och en fyra. Betygen i målerikurserna är full pott. Jag har visat att jag kan måla, att jag är ambitiös (dygd), noggrann – att jag kan *fast jag är tjej*. Jag återkommer till begreppet "fast jag är tjej" senare i arbetet. Det är upplevelsen jag har hela gymnasiet, känslan av att hela tiden bevisa att jag kan. Det här sista året på gymnasiet har jag praktisera fyra dagar i veckan hos ett måleriföretag och haft kärnämnen i skolan en dag i veckan. Det har gått bra, så bra att jag ibland har arbetat själv fast en elev inte ska det. Det är roligt med ansvar men ibland har det även retat mig. Jag tjänar inga pengar men vet att företaget tar betalt för mina tjänster så känslorna är blandade. Med tanke på utfallet av min praktik och branschens högttryck på sommaren förväntar jag mig en anställning efter studenten men det höll på att gå åt pipan när alfahanarna inte kom överens. Det var tack vare den ena alfahanens envishet som jag till sist ändå fick chansen att kliva in i flocken. Måleriföretaget där min praktik gjordes drevs av två bröder och det är tack vare den enes envishet som jag tillslut får anställning. Den andre av de två menade att tjejer inte klarar av branschen i ett längre perspektiv och hans egna ord var "Att vi tänker då inte öppna färgaffär här". Min tolkning av det blir att hans syn var att det endast var som affärsbiträde tjejer hade sin plats i måleribranschen. Det här var alltså 1988. Att det sedan 1979 har funnits en lag mot diskriminering av kön om nu utfallet blivit annorlunda hade jag ingen aning om då.³⁴ Paragrafen är tydlig: "En arbetsgivare får inte

---

³⁴ Eva Blomberg, *Det går an*, 2015 s.17.

missgynna en arbetstagare eller en arbetssökande på grund av hans eller hennes kön".³⁵ Det är tydligt att jag bedömdes utifrån kön och inte utifrån kvaliteter i det här fallet. Jag var bäst i klassen i alla ämnen, hade bara bra vitsord från mina handledare från praktiken och indirekt även från *båda* arbetsgivarna då de lät mig ta ansvar för egna jobb, men trots det när det kom till att anställa mig tvekade alltså den ena brodern. Att definiera målarens kompetens utifrån föreställningen om kön kan ske utan diskriminerande avsikter men bidrar så klart till ojämställdhet. Den oreflekterade inställningen till sin egen uppfattning är ett problem för hela branschen skriver Hjalmarsson och Kullgren.³⁶

Att (över)leva i okänd terräng

*En främmande varg kan ibland accepteras av flocken. Ofta beror det då på att ett av föräldradsjuren mist sin partner och där kan den då främmande vargen fylla en plats. Då är hon inget hot utan en tillgång.*³⁷

Vad gjorde jag för att inte bli ett hot och bli bortstött av den manliga flocken? Vilka förmågor hjälpte mig att överleva i en främmande terräng? Rubriken att överleva i okänd terräng kan lätt vid första anblicken föra tankarna till vilse i vildmarken. Att ha överlevnadskunskaper så som att hitta vatten, göra upp eld eller navigera efter stjärnor är då tre viktiga områden att ha kunskap om. Du behöver även ha vetskap om vad som går att äta eller inte och hur du mest ekonomiskt använder din kraft. Det som nu gör mig nyfiken är inte den teoretiska kunskapen som är att betrakta som episteme utan kunskapen som leder till handling och hur. Bara för att du läst och kan allt i en överlevnadshandbok betyder det inte att du kommer överleva lika lite som du inte lär dig konsten att bota sjukdomar genom att enbart studera handböcker.³⁸ Du har definitivt ökat dina förutsättningar att lyckas men det krävs mer kunskap än så. En människa är inte klok enbart i kraft av sitt vetande utan för att hen också är i stånd att förverkliga vetandet i praktiken.³⁹ Jag hade kunnat läsa hur mycket genuslitteratur som helst innan mitt intåg på det manliga reviret, men hade det hjälpt mig?

---

³⁵ 2§, SFS 1979:1118.

³⁶ Marie Hjalmarsson & Carina Kullgren, *Hur svårt kan det vara?* Högskolan Väst. s. 23.

³⁷ <http://www.almonature.com/sv/lasa-om/vargen-och-vargflocken/>

³⁸ Aristoteles, s.306.

³⁹ Ibid, s.207.

Aristoteles skriver som jag tolkar det också om fenomenet i *Den Nickomakiska etiken*. Han nämner som exempel ”bara för att människan vet vad som är sunt och bra för hälsan lever hon kanske inte efter det.”⁴⁰ Bara för att jag är stressprofessor betyder det inte att jag inte stressar. Eller att jag lever i ett lyckligt äktenskap bara för att jag är framgångsrik inom terapi. Aristoteles skiljer på att vara vis (sofia) och att vara klok (fronesis) och kanske kan det vara det som är den avgörande skillnaden mellan att veta och göra – att leva som man lär. Vishet är detsamma medan klokheten varierar efter situation och handling.⁴¹ Du kan som vis veta imponerande, beundransvärda, gudomliga ting men om du är omedveten om vad som är nyttig för dig själv och det mänskliga goda kan du däremot inte betraktas som klok skriver Aristoteles.⁴² //...en människa är inte klok enbart i kraft av sitt vetande, utan för att han eller hon också är i stånd att förverkliga detta vetande i praktiken.//⁴³ Alltså, bara för att vi har kunskap om något betyder det inte att vi handlar därefter blir min tolkning. Den kloka ser det goda både för sig själv och andra människor.⁴⁴ Klokhet är kontextuell – det som kan vara klokt i en situation behöver inte vara det i en annan. Det är resonandet, bedömningen och sedermera handlingen i varje stund som är klokskap.

Christian Nilsson skriver i antologin *Praktisk Kunskap* ”I motsats till Platon menar Aristoteles att vi kan ha kunskap om det goda utan att handla gott.”⁴⁵ Vi kan alltså veta vad vi borde göra men struntar i att göra det – det är handlingen eller för den delen icke handlingen som är det primära i den kloka kunskapen tänker jag. Det här är intressant. Jag skrev ”struntar i det” om att inte verkställa det en person vet till praktiskt handlande, men kan det vara så att det inte handlar om att strunta i utan snarare handlar om att personen inte har kompetensen, inte kunskapen för att göra det? En karaktärssvag individ är inte benägen att omsätta sina kunskaper till handling och en person kan inte vara både klok och karaktärssvag skriver Aristoteles.⁴⁶ Således är det väl att betrakta som en kunskapsbrist att inte handla när du vet att du borde, oavsett orsak – en brist på dygd? *Fronesis* existerar endast i en konkret situation där överväganden, bedömanden och ett resonerande kan göras. Nilsson skriver att *fronesis* handlar om *hur* vi agerar. Där vill jag också förtydliga att så som jag ser det är även *att inte handla* ett hur så länge det föregåtts av ett resonerande och bedömande av

---

⁴⁰ Ibid, s.177.

⁴¹ Nilsson, s.49.

⁴² Aristoteles, s.167

⁴³ Ibid, s.207.

⁴⁴ Nilsson, s. 45.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid, s.207.

omständigheterna. Om jag sitter kvar på stubben i skogen när jag är vilse och dör av törst utan att omsatt mitt vetande i handling har mitt icke handlande med största tydlighet påverkat utfallet som då inte är att betrakta som så värst klokt om inte döden var mitt mål. Alltså är icke handlingen inte att betrakta som fronimos. Så snart det står i vår makt att göra något, kan vi också låta bli och vice versa skriver Aristoteles.⁴⁷ En icke handling kan även vara en god ädel icke handling och är då att betrakta som fronesis.

Aristoteles talade mycket om fronesis som politisk kunskap och Svenaeus skriver att Aristoteles i allra högsta grad även såg fronesis som *en handlingsförmåga*⁴⁸ – förmågan att handla är inte att sitta kvar på stubben och dö av uttorkning - så till vida att skälet att bli vid din stubbe var bättre än anledningen att söka vatten. När du är vilse är rekommendationen att stanna där du är men förr eller senare om tiden går och ingen hittar dig kommer du behöva överväga att bryta mot den universella överlevnadsregeln. Att ha förmågan att med fantasi och lyhördhet hantera situationer beskriver Gustavsson som praktisk kunskap, fronesis.⁴⁹ I fallet med att hitta vatten i skogen vid vilshet i ödemarken är handlingsförmåga i allra högsta grad livsviktig men Nussbaum drar inte gränsen bara vid det fysiska livet, hon menar i sin tolkning av Aristoteles att handlingsförmåga även är avgörande för att kunna förverkliga sig själv som människa.⁵⁰ Att förverkliga sig själv som människa kopplar jag även ihop med Eudamonia som jag ser det. Gustavsson beskriver nämligen eudamonia som en aktivitet där människan försöker förverkliga de möjligheter som livet ger oss. Att varje individ använder de förmågor och resurser de har till att göra det bästa av varje existerande möjlighet, att nå sin egen högsta potential och leva ett gott liv. Aristoteles parar ihop det kloka, att handla etiskt, med begreppet Eudaimonia för att det går inte att sträva efter det som kan anses klokt utan att samtidigt sträva efter det som är gott för människan.⁵¹ I strävan mot målet är etiken viktig då människans handlingsmöjligheter styrs av just reflektionen runt detta som sedermera påverkar val av handling tolkar jag det som. Att nå sitt eget mål till varje pris och lämna efter sig förstörelse, skvalpar och död kanske inte är att betrakta som vare sig klokt eller gott fast det individuella målet uppnåtts med andra ord.

---

⁴⁷ Aristoteles, s.80.

⁴⁸ Fredrik Svenaeus, 2009. Vad är praktisk kunskap? En inledning till ämnet och boken. Jonna Bornemark & Fredrik Svenaeus (red.), *Vad är praktisk kunskap?*Södertörn Studies in Practical Knowledge 1. Huddinge: Södertörns högskola. S.23.

⁴⁹ Gustavsson, s.189.

⁵⁰ Martha Nussbaum, *Känslans skärpa tankens inlevelse*, Brutus Östlings Bokförlag Symposion, Stockholm, 2000. s. 174f.

⁵¹ Gustavsson, s. 64.

När jag ser på mitt beslut att följa hjärtat och välja det gymnasieprogram jag ville istället för att göra som alla andra eller som det förväntades av mig är jag benägen att hålla med Nussbaum. Så som jag tolkar *att förverkliga sig själv* handlar det om att följa sin egen längtan i stället för att ranta efter de andra vargarna - och det gjorde jag. Jag hade både tillräckligt med mod och handlingsförmåga för att bryta mig ur den invanda flocken och dessa egenskaper återkommer i flera gestaltningar längre in i texten. Handlingsförmåga är som jag tolkar innebörden i ordet även att vara självständig. För att förtydliga kan vi titta på ordet *Självständighet*. Det beskrivs av Helena Tsagalidis i hennes avhandling "Därför fick jag bara godkänt" som att ha rimlighetstänkande och omdömesförmåga. Om jag bara enkelt analyserar dessa förmågor så är likheten stor med dygderna rättrådighet och besinning så som jag tolkar det. Hon menar vidare att självständig innebär att; "när en oförutsedd situation uppstår klarar den självständiga att analysera vad som behöver göras och sedan genomföra det".⁵² Min tanke är att den förklaringen av självständighet går att applicera på hur Gustavsson beskriver kunskapsbegreppet fronesis, han beskriver begreppet, "Fronesis är att man utifrån bedömningar ska kunna veta vad som behöver göras vid unika tillfällen. Den ena situationen är inte den andra lik och du kan inte alltid följa regler".⁵³ Således anser jag att handlingsförmåga och självständighet går hand i hand så som Gustavsson beskriver. Att lämna en flock eller bryta en norm föregås i allra högsta grad av handlingsförmåga och självständighet. Att inte bli ett offer för omständigheterna utan att hålla i ratten i ditt eget liv.

För att knyta tillbaka till Nussbaum och tydliggöra handlingsförmågans viktighet än mer kan vi titta på maslowsbehovstrappa. När du är vilse handlar det initialt om att få dina basala behov uppfylla tills hjälpen kommer fram och så är det även i vanliga livet. Det är det nedersta trappsteget. Men för att kunna nå högsta trappsteget som är självförverkligande behöver en person agera – om inga steg tas blir fötterna kvar på de nedersta stegen. Håller du dig där nere kommer du inte dö – men frågan är om du lever. Jag tror att det kan gestalta vad Nussbaum menar med att *handlingsförmåga* är viktigt för självförverkligande – utan handling når du inte uppåt i trappen.

---

⁵² Helena Tsagalidis, Därför fick jag bara godkänt: Bedömning i karaktärsämnen på HR – Programmet. Stockholms universitet, Pedagogiska Institutionen, 2009 s.95.

⁵³ Gustavsson, s 102.

Duktig - fast hon är tjej

”Kampen är ojämn. De skjuter ur bakhåll och ingen darrar på handen i dag. De stänger vår frihet med röda flaggor de känner vargarna och vargarnas lag...”⁵⁴

Du kan omöjligt veta hur många bakhåll du klarat dig igen, det är när fällan slår ihop som du blir varse. Att ständigt jämföras med den manliga normen har för mig blivit ett normalstillstånd. Min identitet är inte bara målare, utan tjejmålare. Att bli bedömd i mitt yrke utifrån kön istället för kunskap hände lite till mans och jag kan inte veta allt som sagts bakom min rygg, men en gång blev bakhållet väldigt tydligt men fällan slog inte igen som det var tänkt. Jag var närmare tjugofem år och hade jobbat inom yrket sedan studenten. Jag var etablerad med gott rykte. Sedan ett par månader tillbaka före denna händelse arbetade jag på ett nytt företag. Jag hade på uppdrag av min arbetsgivare renoverat vardagsrum och kök i en hyresrätt och det var dags för slutbesiktningen. Själv var jag redan placerad på ett nytt objekt men besiktningen genomfördes av min manliga chef och av den manliga platschefen på fastighetsbolaget. Kvinnan som bodde i lägenheten var också med vid besiktningen. Det de båda männen inte visst var att kvinnan var en bekant till mig.

När en besiktning av ett arbete sker är det alltid lite nervös. Ser det bra ut? Kan jag ha glömt något? Jobbet gjordes på ackord vilket innebär att du har en viss tid på dig att färdigställa arbetet. Att få ackordet att gå ihop är viktigt annars får du skäll av arbetsgivaren som då minskar sin vinst. Det blir ett kvitto på att du arbetat och inte latat dig. Den strategi som dock många målare i stället använde sig av var att fuska för att vinna tid. Kunde målaren strunta i en behandling och vinna tid gjordes det ofta så och dessa målare tjänade väldigt bra och applåderades av arbetsgivarna så länge kunden inte klagade. Det är den krassa sanningen men en helt annan historia. När min bekanta direkt ringer upp mig efter besiktningen blir min första tanke att – oj, jag har missat något, men efter bara några meningar blir jag arg. Hon berättar att de båda männen vid besiktningen först frågat kvinnan om hon var nöjd vilket hon svarade att hon var. Då hade de trugat med om det verkligen inte var något hon hade sett som behövde rättas till, hennes svar var fortfarande nej, jag är jättenöjd. Sedan hade hon hört de båda männen när de gick omkring i lägenheten och synade alla möjliga och omöjliga vinklar hur de nog ändå konstaterade att arbetet var bra

---

⁵⁴ Vladimir Vysotskij, *Vargjakten, 48 sånger i tolkning av Carsten och Ola Palmaer*. karneval förlag, 2007, s.76.

utförd för "att vara av en tjej". Kvinnan i lägenheten tyckte de betedde sig väldigt illa och därför ringde hon så fort hon kunde. Jag blev arg och upprörd. Arbetet hade blivit klart i tid och kunden var mycket nöjd och ändå ville min chef inte ge mig ett erkännande.

Hirdman beskriver synen på kvinnan som det andra könet, *duktig fast hon är kvinna, hon kör bil som en hel karl* och så vidare.⁵⁵ Mannen är mallen och kvinnan döms därefter. I det här fallet var dock begränsningen större än så skulle jag vilja påstå. Arbetet var på alla sätt utmärkt men det räckte ändå inte för accepterande. Arbetet hade passat i vilken manlig mall som helst men inte nu för besiktningsmännen visste att det var utfört av en kvinna. Vad var de rädda för?

En vargflock skyddar sina medlemmar och den enskilda vargen accepterar sin unika plats. Var det en illusion att jag var en del i flocken? Var jag egentligen en ensamvarg mitt bland alla andra? Såg alfaparet mig fortfarande som ett hot istället för tillgång? Eller var jag ett hot för att jag inte nöjde mig med den plats jag tilldelats i flocken? Jag bestämde mig för att jag var tvungen att ta striden med alfahanen. Det var dags att konfrontera honom.

I fallet beskrivet innan visst jag att jobbet var bra gjort och kunden nöjd. Det var därför inte ett problem att stå med stolt hållning när jag konfronterade min chef om dennes beteende. Stolthet är en av Aristoteles karaktärsdygder och i det här fallet hjälpte det mig. Uppriktighet är en annan dygd och jag var tvungen att vara uppriktig i det här fallet, annars hade jag böjt mig och min stolthet blivit kuvad. Flera av karaktärsdygderna fäster i varandra och hjälps åt att balansera medelvägen tänker jag. Går det att vara vänlig men inte frikostig, rättrådig och uppriktig utan mod och besinning, jag tror inte det.

Nåväl i alfahanens ögon var jag troligen inget annat än omegavargen som inte visste min plats i mina egna ögon var jag vargen som förtjänade samma utrymme som de andra. Alfahanen var mycket längre än mig och bakom hans gula ögon såg jag en kamp utspelas. Den lilla svarta Pupillen stirrade på mig men där bakom skymtade flammande lågor. Jag utmanade honom underifrån och han visste i sak att jag hade rätt enligt alla lagar och regler. Han visste att hans beteende var politiskt inkorrekt. Det var inget enkelt samtal men jag var

---

⁵⁵ Hirdman .67.

tvungen att stå upp för mig själv. Han bad aldrig på riktigt om ursäkt men det var i alla fall sista gången han klappade mig på huvudet offentligt. Och han var själv väldigt obekvämt i situationen och det var en viktig markering från min sida. Att konfrontera honom var inget jag lättvindigt gjorde, jag var nervös, obekvämt och den lättaste vägen hade varit att vara tyst. Men då hade jag svikit mig själv. Den som undflyr och fruktar allting och aldrig gör motstånd blir feg skriver Aristoteles.⁵⁶ Jag handlade *stolt, uppriktigt, modigt* – tre karaktärsdygder i en handling, tre karaktärsdygder som påverkade mitt handlande. Och kunskap i handling är att betrakta som fronesis. Under nästa rubrik får vi se hur jag valde att inte kämpa till absurdum trots mina rättigheter – utan i stället anammade jag en *medelväg* och kanske undvek jag på så sätt att bli övermodig. Den som istället kämpar mot allting blir övermodig skriver Aristoteles vidare.⁵⁷ Att välja sin strider smart är kanske fronesis?

Omklädningsrum och paragrafer

Jag knäpper upp skärpet och låter målarbyxorna falla till golvet. Röster närmar sig utifrån och det är flera hantverkare som är på väg för att byta om och sluta för dagen. Fort kliver jag ur målarbyxorna och lämnar dom i en hög på golvet och hoppar i mina egna jeans i stället. Jobbtröjan snabbt över huvudet och på med den egna t-shirten. Allt är över på några sekunder och när dörren öppnas känner jag mig klädd. Jag går bort till tvättstället och börjar gnugga bort färgen på armarna. Dammet i håret får vara kvar. Att duscha på jobbet är inte att tänka på och något jag har accepterat, lite damm eller färgstänk har ingen dött av.

Handlingskraft, självständighet och mod är identifierade förmågor som underlättat för mig. Men när jag ser tillbaka finner jag fler förmågor som varit avgörande. Jag insåg tidigt att det kunde bli besvär när arbetsplatser inte var anpassade efter båda könen och gjorde ingen stor sak av det så länge jag märkte att arbetsgivaren var lösningsfokuserad. Att ordna ett eget omklädningsrum bara för mig var näst intill omöjligt. Det fanns ingen vedertagen lösning att luta sig emot, jag var den första kvinna de anställde. Att envist hävda min rätt till eget omklädningsrum när det krävt en extra byggbod till en stor tillkommande kostnad för

---

⁵⁶ Aristoteles, s.51.

⁵⁷ ibid. s.51.

arbetsgivaren ansåg jag själv vara helt orealistiskt, fackliga avtal till trots. Att hårdnackat hävda sin rätt med enbart sitt eget perspektiv i fokus är enligt mig inte att besinna (dygd) sig. Jag behövde vara flexibel. Nussbaum berättar om Aristoteles ide om etisk flexibilitet och beskriver metaforen om arkitekten: "Han talar om för oss att en person som träffar alla sina val genom att hänvisa till någon redan etablerad generell princip som han krampaktigt håller fast vid oavsett tillfället är som arkitekten som försöker använda rak linjal för att mäta den räfflade kolonnens intrikata kurvatur."⁵⁸ Nussbaums sammanfattning av metaforen blir att "Det goda sättet att överväga formar sig, liksom den lesbiska linjalen, efter den form den ska mäta; den är lyhörd och respekterar komplexiteten".⁵⁹ Jag formade mig, jag anpassade mig – jag var den lesbiska linjalen.

Med alla lagar och paragrafer vi lever efter är det som om vi knuffat undan det sunda förnuftet till periferin. Vi har skapat ett samhälle där det viktigaste är att följa lagar, regler, normer och människor rättfärdiga sina beteenden utifrån det som en ursäkt till att inte tänka. Hade jag bråkat om mina rättigheter paragrafgrant när jag klev in i byggbranschen hade jag nog inte blivit långvarig. Hade jag envisats med att använda den raka linjalen hade det inte varit speciellt rättrådigt och försvårat min resa tror jag. Vår tilltro till nedskrivna saker väger tyngre än känslan av rätt eller fel. Jag minns konduktören som en kväll sa till ett barn att kliva av på en perrong själv för att denne inte hade giltig biljett. Konduktören gjorde rätt enligt alla regler men de flesta ansåg så klart att det hade varit ett felaktigt beslut, stackars barn. Om barnet sedan hade råkat ut för något på perrongen hade det hjälpt föga att konduktörer hävdade att denne följde reglerna. "Principer äger auktoritet endast i så måtto som de är riktiga; men de är riktiga endast i så måtto som de inte slår fel i förhållanden till enskildheter" skriver Nussbaum.⁶⁰ Att lämna ett barn ensamt på perrongen en kväll tolkar jag som "när saker slår fel mot enskildheter". Vidare skriver hon i sin tolkning av Aristoteles diskussion om rättrådighet (dygd) att han betonar att en persons erfarna omdöme både måste vara riktiga och suppleras lagens generella och universella formuleringar.⁶¹ Att ha ett omdöme om när regler och paragrafer kanske bör frångås till förmån för det goda, att ta ett etiskt och moraliskt beslut i en situation är då som jag tolkar

---

⁵⁸ Nussbaum, *Känslans skärpa* s.65.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Nussbaum, *Känslans skärpa* s.64.

⁶¹ Ibid, s.64.

det rådigt. När den rådige överväger både kontext och detalj i sitt resonemang och har förmågan att möta konkreta situationer med lyhördhet och fantasi är det fronesis.⁶² Vi kan nog vara överens om att konduktörens agerande inte innehöll något av det. Gustavsson beskriver fronesis som att den kloka blandar sig i livets praktiska angelägenheter. Den kloka ser sin *egen del* i sakers tillstånd och *agerar* utifrån det, så som jag tolkar det.⁶³

Svenaesus beskriver hur det inom vården blir allt vanligare med åtgärdsmanualer. Som jag tolkar det är inte en åtgärdsmanual lag eller regel för då känns det verkligen som kaka på kaka, utan en åtgärdsmanual är hur *du bör* agera. Svenaesus skriver att dessa åtgärdsmanualer blir ett sätt att försöka göra vården felfri och förhindra vanvård och misstag, inte att göra vården bra. Han skriver vidare att ingen manual i världen kan fånga det som krävs för det goda vårdandet – engagemang, blick, bedömningsförmåga, handlag och erfarenhet.⁶⁴ Jag tänker här även på orimligheten i att skriva åtgärdsmanualer på allt. För även om SJ nu skulle ha skrivit en parentes om att barn inte ska lämnas själva på en perrong om de åker utan biljett så kommer det ändå ständigt nya frågetecken som inte står nedskrivit. Nussbaum skriver om samma fenomen att förhandsformuleringar saknar både den konkretion och den flexibilitet som krävs.⁶⁵ Jag tolkar det som att förhandsformuleringar och åtgärdsmanualer är detsamma. Som jag tolkar det kan vi alltså inte ha åtgärdsmanualer för allt – det kommer alltid situationer som behöver bedömas, där människan behöver sin rådighet och förnuft. Eller som Anders Burman uttrycker det: ”... den centrala insikten i det aristoteliska begreppet fronesis: att klokt, förnuftigt handlande i en bestämd social situation förutsätter ett gott omdöme som övats upp genom erfarenhet. Man lär sig av erfarenhet brukar det sägas, och det gäller i högsta grad också för det praktiska förnuftet. Det är ett förnuft som endast kan utvecklas genom handlande, reflektion och erfarenhet.”⁶⁶

Om människan ska få träna på sitt sunda förnuft måste hon *få* och *våga* ta chansen, men om hon ständigt agerar strikt enligt lagar och regler i brist på mod och handlingsförmåga skapas inte erfarenheten som Burman nämner i citatet innan. Den erfarna skepparen förstår när han ska följa regelboken och när han ska lämna den där hän skriver Nussbaum om förmågan

---

⁶² Gustavsson s.189.

⁶³ Ibid. s.170.

⁶⁴ Svenaesus, s.31.

⁶⁵ Nussbaum, *Känslans skärpa* s.64.

⁶⁶ Ibid s.126 .

att urskilja det rätta att göra. Urskillningen finns i förnimmelsen. För skepparen som vill förhindra en förlisning handlar det om att förnimma om denne ska ta in detaljer eller generella beståndsdelar i situationen.⁶⁷

Nåväl tillbaka till omklädningsrummet. Nussbaum liknar fronesis vid lyhörda och fantasifulla övervägandet vid improvisationer inom kulturella sammanhang. Det som räknas i dessa sammanhang är flexibilitet, känslighet och öppenhet mot omvärlden.⁶⁸ Jag improviserade stort när jag delade byggbod med flera män, när jag bytte om i förråd, källarutrymmen och bakom skynken av varierad kvalité. Nussbaums exempel handlar om skådespelaren som behöver improvisera istället för att följa manus. Hon skriver om vikten av uppmärksamhet att med finkänslighet läsa av de andra och situationen blir min tolkning.⁶⁹ Jag läste situationen inte bara utifrån mitt eget perspektiv utan även arbetsgivarens. Jag var flexibel och accepterade andra lösningar. Vad blir bäst för alla och mig i ett längre perspektiv? Skulle det gynna mig att bli en paragrafvarg eller skulle det gynna mig att samarbeta för en gemensam lösning? Att tänka sig in i hur det är att vara i andra personers skor är en av förmågorna som Nussbaum menar är viktig för att förvärva fronesis. Hon kallar det "narrativ fantasi" och hon skriver att förmågan tränas upp genom berättelser som stimulerar fantasin. Som exempel nämner hon den enkla barnvisan Blinka lilla stjärna." Twinkle, twinkle little star, how I wonder what you are..." leads children to feel wonder – a sense of mystery that mingles curiosity with awe."⁷⁰ Hon skriver vidare: "They learn to imagine that a mere shape in the heavens has an inner world, in some ways mysterious, in some ways like their own."⁷¹

Hon skriver att barn som gått miste om sagor berövas förmågan att se människor på olika sätt, för insidan på människor, och så på stjärnor, är inte öppen för allmän beskådan.⁷² Nu har jag alltid läst böcker och kanske har det stimulerat min förmåga att se saker från olika perspektiv. Mitt agerande i omklädningsrumsfrågan kan också ses som att finna den gyllene medelvägen för alla inblandade. Jag och arbetsgivaren möttes halvvägs och var lösningsfokuserade. Aristoteles tankar om medelvägen passar bra i landet lagom tänker jag.

---

⁶⁷ Nussbaum, *Känslans skärpa* s.113.

⁶⁸ Ibid.s.190

⁶⁹ ibid, s.108.

⁷⁰ Nussbaum, *Cultivating Humanity* ,Harvard University Press. 1998, s.89.

⁷¹ Ibid.

⁷² Ibid.89

Att kvinnan behöver anpassa sig när hon beträder manliga revir är intet nytt. Hirdman beskriver hur det ofta är så som jag beskrivit ovan när kvinnor beträder manlig terräng. Kvinnan anpassar sig. När männen i stället gör intåg på kvinnliga områden är terrängen mer följsam och anpassas efter männen. Konsensus som Hirdman skriver blir alltså att; Kvinnor får anpassa sig efter manlig terräng medan kvinnlig terräng ska anpassas efter mannen. Min tolkning; Gilla läget eller dra eller som Hirdman uttrycker det *hon som ger sig in i leken får leken tåla*.⁷³ Efter fysisk styrka, är problemet med just omklädningsrum det näst starkaste argumentet att branschen inte kan ta emot kvinnor i Sverige men jag hanterade det så länge jag märkte att omgivningen gjorde sitt bästa.⁷⁴ Det blev en pardans där ingen förde utan vi skapade stegen tillsammans. Det tror jag var framgångsreceptet. Hade arbetsgivaren fört mig med järnhand i dansen han alltid dansat hade jag förmodligen agerat annorlunda och hade jag krampaktigt hävdatt min rätt hade det inte heller blivit bra. Att vara flexibel och anpassningsbar hjälpte mig att överleva och bli accepterad. Min anpassning till den nya flocken förenklades nog även av att jag redan innan var att betrakta som pojkflicka. Jag var lillasystemen som lekte med min storebror och hans kompisar. Jag var flickan som växte upp i ett hem där det väldigt sällan talades om vad pojkar och flickor skulle ägna sig åt. Jag kände mig ofta mer som människa än flicka och gör det än idag.

Att sjunga en sång så andra förstår

*Vargars ylande är en innehållsrik sång som fyller många olika funktioner och det är ofta svårt att höra hur många som ylar samtidigt. Ofta låter det som betydligt fler vargar än vad som är fallet. Ylandet är en social gemenskapsyttring inom familjen, men också en hälsning till andra vargar - här bor vi och det här är vårt revir.*⁷⁵

Kommunikation sker överallt. Jag har hört både ylande och gläfsande när jag visat mig, ibland har det låtit högre och intensivare vid min anblick men ibland har det även tystnat. Jag minns en tidig morgon när solen börjat lysa upp byggarbetsplatsen. Jag har parkerat bilen, slängt ryggsäcken över axeln och närmar mig de blå byggbodarna. Honan är inne på hanarnas revir och miljön är karg. Jag ska vara här i två veckor och bättra det som fått

⁷³ Hirdman s.67.

⁷⁴ Hjalmarsson & Kullgren s.29.

⁷⁵ <http://www.wildsweden.se/om-oss/vilda-djur-i-sverige/fakta-om-varg/> 20160327

nedslag i besiktningsprotokollet. Bygget närmar sig slutet men fortfarande är det en mängd olika hantverkare på plats. Det är min första dag och jag är lite nervös. Det har jag varit konstant. Jag öppnar dörren och känner den speciella lukten som kännetecknar byggbod, sorlet kommer från den innersta delen som är matrummet. Jag kliver in bland de orangea skåpsraderna och letar med blicken efter ett ledigt skåp. Sorlet från matrummet fortsätter. Jag blir osäker vilket skåp jag kan ta och går in i fikarummet för att fråga. Hej, jag ska måla här i dag, finns det något skåp jag kan ta? Det blir knäpptyst och alla blickar riktar sig mot mig. Jag känner hur hjärtat slår fortare men väljer ändå att stadigt stå kvar. Hoppas ingen ser hur udda jag känner mig. Det tar flera sekunder innan någon kommer på att jag ställt en fråga. Jag blir sedan visad ett skåp men sorlet jag hört när jag öppnat dörren tar flera dagar innan det återkommer. När honan tar plats bland hanarna ruckas ordningen och vargarnas yltystnar innan de ser om hon kan sjunga med. Och frågan är om sången någonsin egentligen blev densamma igen. Min upplevelse är att den ändrade sig för gott och jag har även fått bekräftat att vissa vargar ändå var trötta på det vanliga ylandet, de var redo för en annan tonart.

Kommunikation är ett intressant begrepp eftersom alla människor gör det oberoende av etnicitet, bakgrund eller kön. Alla kommunicerar. *Kommunikation* handlar enkelt förklarat om att överföra information⁷⁶ men jag tänker att det är mer komplext än så. För att informationen ska komma fram så som förmedlaren vill handlar det även om att kommunicera klokt. Vad jag menar är att en person behöver göra val när den ska kommunicera med andra. En klok person kan anpassa sin kommunikation efter mottagaren och på så sätt även, medvetet eller omedvetet, föra mötet i en positiv riktning. Jag tänker att kommunikation är den respons du får. Att t.ex. kunna möta myndighetspersoner på rätt sätt handlar inte bara om att ha förmågan att kommunicera, det kan vi alla, utan nödvändigt är förmågan att *kommunicera klokt*. En person som klarar att kommunicera klokt vet när denne ska använda olika tonfall och vinklar och förstår att det finns olika nivåer att kommunicera på. Ibland behöver man vara bestämd och kunna olika sorters terminologi men ibland kan en ödmjuk försiktig kommunikation vara den rätta. Är det inte så att vi i alla mellanmänniska möten behöver göra bedömningar och vara flexibla i vårt eget beteende, att kunna anpassa oss efter kontext och anpassa vår kommunikation efter det? Mitt sätt att kommunicera hjälpte mig att bli accepterad i branschen. Att prata med bönder på bönders

---

⁷⁶ <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/kommunikation> 20160306

vis är ett välkänt ordspråk som syftar till det jag nämnde ovan. I kommunikation ingår både ordval, tonläge och kroppsspråk. Initialt tog jag min kommunikativa anpassning lite väl till absurdum innan jag fick chans att lyssna på mig själv i en radiointervju.

Jag intervjuades i radion på en arbetsplats och efteråt påtalade min mamma att hon tyckte jag svor väldigt mycket. När jag själv senare lyssnade på programmet blev det en ögonöppnare för mig. Jag tyckte själv att jag lät korkad, det lät inte som jag. I min iver att passa in och inte stjäla utrymna förminskade jag mig själv. Min anpassning i den nya kontexten handlade om att inte sticka ut, att inte göra mig märkvärdig. Det hade jag redan gjort bara genom att vara duktig kvinnlig målare. Rädslan om förvisning från flocken fanns om jag använt ett annat språk. Jag ville platsa i gruppen. Efter den här intervjun började jag reflektera inte bara runt mitt språk utan även runt mitt beteende. Där någonstans släppte en liten del av bördan att rättfärdiga min existens och det var intressant, för även om jag så smått började tala och agera mindre "tufft" sjönk inte min status, snarare tvärtom. Var det mina egna hjärnspöken från början som gjorde att jag trodde att jag var tvungen att agera grovt och tufft?

Nåväl, svordomar till trots så har min kommunikation hjälpt mig att ta min plats bland hanarna. Att kommunicera handlar om att möta människor där de är. När jag kommunicerade med den lilla gråhåriga damen i min inledande berättelse var jag givetvis inte grov i munnen och när jag talade jag med arbetsgivaren använda jag inte heller ett grovt språk. Att anpassa kommunikationen efter mottagaren torde vara av nytta och min upplevelse är att jag lyckats ganska bra med det.

Definierade förmågor och en sammanfattning

Syftet med uppsatsen har varit att försöka definiera förmågor som hjälpt mig att ta min plats bland hanarna och sedan att se på dem ur ett kunskapsperspektiv. Förmågorna och dygderna som jag har identifierat som betydelsefulla för att ta min plats bland hanarna är: handlingsförmåga, anpassningsbarhet, flexibilitet, att kunna se saker ur olika perspektiv (narrativ fantasi⁷⁷). Dessa förmågor är intellektuella dygder så som jag tolkar det – fronesis, nous, sofia – att genom insikt, fantasi och visdom resonera vilken handling som är den rätta

---

⁷⁷ Förmågan att tänka sig in i en annan människas skor. Gustavsson s.193.

att göra i den speciella kontexten, att likt den lesbiska linjalen forma sig när situationen så har krävt. Eftersom fronesis förutsätter karaktär har det även funnits flera karaktärsdygder som varit betydelsefull och som är definierade i texten. Karaktärsdygder som påverkat mitt agerande är mod, stolthet, besinning, rättrådighet, ambition och uppriktighet, dessa är alla applicerbara på mina olika gestaltningar. Med hjälp av Aristoteles och Nussbaum har jag sedan kunnat visa kopplingen till kunskapsbegreppet fronesis. Min slutsats är, att den kunskapsform som är viktigast för att överleva i okänd terräng är fronesis.

Förmågan att anpassa sig, vara flexibel, modig och kunna se på situationen utifrån andra inblandades perspektiv ökar din chans att bli accepterad. Episteme eller techne hade hjälpt mig föga med att bli accepterad av de andra. Du kan vinna respekt för din kompetens inom dessa kunskapsområden från gruppen – men för att på riktigt ta din plats behövs fronesis, att vara den lesbiska linjalen. Dilemmat som kan uppstå är hur mycket en människa kan anpassa sig utan att göra våld på sitt egna jag. Mitt svar är att jag tror att det är där stoltheten kommer in. Om karaktärsdygden stolthet finns förankrad i ryggraden tror jag inte det är möjligt att allt för länge göra våld på dig själv. Till sist kommer stoltheten säga ifrån, med lite hjälp av mod och uppriktighet. Att först anpassa sig för att sedan kunna påverka. En annan sak som genomgående verkar ha hjälpt mig är även att ha förståelse för den andre i situationer. Att se att det finns en medelväg. Att läsa Aristoteles och få en uppfattning om att den gyllene medelvägen är något att sträva efter känns fint som medborgare i landet lagom.

Episteme och techne är kunskap som kan stå av sig själv medan fronesis är kunskapen som hela tiden behöver en situation som det ska reflekteras över och bedömas. Varför jag tänker att fronesis är viktigt för att ta sin plats i en ny grupp eller vid normbrytande är för att det ständigt sker saker i mellan mänskliga möten. Människor är inte statiska och varje enskild individ påverkar situationen som sådan. När du bryter en norm som handlar om att du som minoritet kliver in i en homogen grupp utmanar det de mellanmänskliga mötena ännu mer och jag tänker att vikten att läsa av situationen blir ännu större. En normbrytare har färre generella principer att lita sig emot så har även de som möter normbrytare – alltså sätts den fronesiska kunskapen mer på prov än i kontexter som funnits under lång tid, det finns inget vedertaget eftersom situationen är ny, för alla inblandade eller för i alla fall för många.

Ordet reflektion skaver och jag känner att jag måste ta med det också lite grann. Fronesis lär man sig huvudsakligen från erfarenheter från livet självt skriver Gustavsson⁷⁸ och där hade jag kunnat stanna – att erfarenhet från livet hjälpt mig utveckla dessa förmågor. Men jag ser det inte så enkelt. Lever gör vi alla, upplevelser från situationer sker flera gånger om dagen men för att det ska bli en erfarenhet tänker jag på vikten att reflektera runt det du är med om. Du skaffar inte en erfarenhet bara för att du gör något många gånger. Begreppet att stänga sig blodig syftar bland annat till när människor fortsätter göra samma sak på samma sätt fast de får samma resultat. Så kanske har fronesis inte bara med ålder att göra utan snarare förmågan att reflektera. Att sätta likhetstecken mellan ålder och erfarenhet är att förenkla det hela tänker jag. Burman skriver:

”Till detta måste också betydelsen av att reflektera över upplevelserna framhållas. Som en parallell till den inledande diskussionen om relationen mellan begreppen information och kunskap kan man poängtera att det är först när man reflekterat över sådant som man har varit med om som det kan bli kunskap, eller med andra ord att det först är då som de ostrukturerade upplevelserna kan förädlas till en erfarenhet som man sedan bär med sig i det fortsatta livet.”
Burman s.128⁷⁹

Det är således reflektionsprocessen som göder erfarenheten och utvecklar tänker jag. Likväl som man kan förvalta sitt ekonomiska arv och stimulera det till tillväxt tänker jag att man kan göra med sina förmågor och kanske är det just reflektionen som är avgörande där. Det är inte bara att år läggs till år som gör oss klokare utan det är förmågan att reflektera som genererar ny kunskap.

Häromdagen såg jag ett naturprogram på National geographic om isbjörnar som får det tuffare nu när isen i arktisk smälter. De nämnde då att de isbjörnar som lättast anpassar sig och finner nya lösningar är de som kommer överleva den nya tiden, intressant, det kanske inte spelar någon roll om man är isbjörn, människa eller varg för den delen. Kanske är det samma spelregler som gäller alla. Men frågan som då måste ställas är så klart var någonstans på maslowsbehovstrappa man acceptera att befinna sig. Att bara överleva eller leva. Enligt både Aristoteles och Nussbaum är eudemonia människans högsta mål och det blir nog svårt att nå det från lägsta trappsteget.

---

⁷⁸ Gustavsson s.192.

⁷⁹ Burman s.128.

Slutord

Det har gått över tjugofem år sedan jag blev ifrågasatt som riktig målare av den lilla gråhåriga tanten inledningsvis i det här arbetet och det har hänt lite till mans under åren. Dock har det begränsats betydligt sedan jag blev egen företagare. Min tanke runt det är att jag i större utsträckning då faktiskt bestämde själv vilka jag skulle arbeta med, vilka medlemmar som flocken skulle bestå av. Kunder visste redan innan att de ringde en kvinnlig målare – det kom aldrig som en överraskning. Men en dag för ca två år sedan blev jag ifrågasatt igen. Åhléns City byggde om översta våningen. Det skulle bli butiker och restaurang. Det var full aktivitet av flera olika yrkeskategorier och jag hade lovat att hjälpa en kollega i några dagar. Det fanns ett slutdatum som måste hållas och min kollega som var ansvarig för måleridelen på bygget kände att snaran började dras åt. Även denna dag kom mitt kön att överskugga min yrkesroll.

Jag möter kollegan i målarkläder vid spärrarna vid Sergels torg en väldigt tidig morgon. Han checkar in mig på källarplan och sedan tar vi hissen upp. Varselväst och bygghjälms är ett måste. Väl uppe går han omkring och presenterar mig för de andra som jag kan tänkas behöva ha koll på. Framme hos några snickare presenterar han mig med namn och berättar att jag ska hjälpa till med måleriet i några dagar. Jag ler och sträcker fram handen för att hälsa. Snickaren tar handen men möter inte min blick utan tittar i stället på kollegan och säger: – Jaha ja, är det till att ha frugan med sig på jobbet idag minsann! Så att bryta normer eller sociala konstruktioner är inget som är gjort i en handvändning...

Litteratur

Aristoteles Den nikomachiska etiken, (övers.Mårten Ringbom) Daidalos AB, Göteborg 1988

Blomberg Eva, *Det går an: Jämställdhetsombudsmannen i Sverige 1980-2008*, Universus Academic. 2015.

Bondestam Fredrik och Grip Louise, *Fördelningen eller förfördelningen? Forskningsfinansiering, jämställdhet och genus – en forskningsöversikt*. Göteborgs universitet: Nationella sekretariatet för genusforskning. Forskningens villkor 2015:1.

Burman Anders, *Erfarenhet, reflexion, bildning – Utkast till ett pragmatiskt bildningsbegrepp.*, i Jonna Bornemark & Fredrik Svenaeus (red.), *Vad är praktisk kunskap?* Södertörn Studies in Practical Knowledge 1. Huddinge: Södertörns högskola. 2009

Nilsson, Christian: *Fronesis och den mänskliga tillvaron. En läsning av Bok VI i Aristoteles Nikomachiska etik*”, i Jonna Bornemark & Fredrik Svenaeus (red.), *Vad är praktisk kunskap?* Södertörn Studies in Practical Knowledge 1. Huddinge: Södertörns högskola. 2009

2§, SFS 1979:1118

Gustavsson Bernt, *Kunskapsfilosofi, Tre kunskapsformer i historisk belysning*, Wahlström & Widstrand, 2000.

Gustavsson Bernt, *Vad är kunskap? En diskussion om praktisk och teoretisk kunskap*.

Myndigheten för skolutveckling. Stockholm 2002.

Hirdman Yvonne, *Genus – om det stabila föränderliga former*. Liber AB, Malmö 2001.

Nussbaum Martha, *Cultivating humanity*, Harvard University Press, 1998.

Nussbaum Martha, *Känslans skärpa, tankens inlevelse*, Brutus Östlings Bokförlag Symposion, Stockholm, 2000.

Nussbaum Martha, *Not for profit: why democracy needs the humanities*. Princeton University Press, New Jersey, 2010.

Svenaeus Fredrik, *Vad är praktisk kunskap? En inledning till ämnet och boken*. Jonna Bornemark & Fredrik Svenaeus (red.), *Vad är praktisk kunskap?* Södertörn Studies in Practical Knowledge 1. Huddinge: Södertörns högskola. 2009

Helena Tsagalidis, Därför fick jag bara godkänt: Bedömning i karaktärsämnen på HR – Programmet. Stockholms universitet, Pedagogiska Institutionen, 2009.

Vladimir Vysotskij, *Vargjakten, 48 sånger i tolkning av Carsten och Ola Palmaer*. karneval förlag, 2007.

Otryckt material

Hemsida:

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-19791118om-jamstalldhet-mellan-kvinnor_sfs-1979-1118 20160511

Hemsida:

<http://www.wildsweden.se/om-oss/vilda-djur-i-sverige/fakta-om-varg/> 20160229

Hemsida:

20160301

<http://www.almonature.com/sv/lasa-om/vargen-och-vargfloeken/>